

Cenzura knjiga za djecu i mlade kroz povijest

Cvitković Đone, Nina

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:063492>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Preddiplomski sveučilišni studij Informacijske znanosti-knjižničarstvo

Nina Cvitković Đone

Cenzura knjiga za djecu i mlade kroz povijest

Završni rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru
Odjel za informacijske znanosti
Informacijske znanosti – knjižničarstvo

Cenzura knjiga za djecu i mlade kroz povijest

Završni rad

Student/ica:

Nina Cvitković Đone

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Nives Tomašević

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Nina Cvitković Đone**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Cenzura knjiga za djecu i mlade kroz povijest** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 17. lipnja 2016.

Sadržaj

Sažetak	1
Uvod.....	2
Cenzura	3
Cenzura i tabu-teme u dječjoj literaturi.....	7
Lektire ili zabranjene knjige	11
Utjecaj knjiga na djecu i mlade	16
Zaključak.....	17
Literatura	18

Sažetak

Svi ljudi imaju jednako pravo pristupa informacijama. To je pravo zajamčeno međunarodnim konvencijama i domaćim zakonskim propisima. Usprkos tome kroz povijest, a i danas u nekim zemljama, znala se provoditi cenzura nad knjigama za koje je crkvena ili svjetovna vlast smatrala da nisu pogodne za društvo. Tema je rada cenzura u knjigama za djecu i mlade. Glavni je fokus na knjigama koje se nalaze na popisu literature i nekim opće poznatim knjigama za djecu i mlade. Cilj je ispitati koliko je knjiga s popisa knjiga za lektiru ili knjiga za djecu i mlade bilo cenzurirano. Želi se istražiti zašto su te knjige bile cenzurirane, u kojem razdoblju te pod kojim je uvjetima ili argumentima došlo do njihove cenzure. Osim toga želi se i usporediti ima li na popisu lektirnih djela onih tema koje se u dječjoj literaturi smatraju tabu-temama. Poblježe će biti pojašnjeni pojmovi cenzura, dječja literatura i školska lektira. U svrhu boljeg razumijevanja teme te otkrivanja zastupljenosti cenzure u dječjim knjigama, obradit će se literatura o cenzuri i zabranjenim temama u knjigama za djecu i mlade. Također, obrađujući temu cenzure proizaći će neizbježna pitanja o utjecaju cenzuriranih knjiga na djecu i mlade te same utjecaj cenzure na budućnost knjige.

Ključne riječi: cenzura, tabu-teme, dječja literatura, lektira

Uvod

U današnje vrijeme u kojemu zbog pristupa internetu svatko može postati autor, nezamislivo je da su knjiga ili tekst zabranjeni javnosti ili da je zabranjeno da se objave. Sloboda tiska i pisanja nije uvijek bila moguća kao danas, to dokazuje bezbroj zakona, uredaba, naputaka i drugih dokumenata koja su u različitim vremenima i zemljama donijele svjetovne ili crkvene vlasti da bi zabranile tiskanje, prepisivanje, čitanje i bilo koje prenošenje opasnih knjiga i publikacija.

Cenzura postoji od kad postoji pisana riječ, čak se i prije zapisivanja znala dodijeliti zabrana govora. Postoje različite vrste cenzure, različita opravdanja zašto je izvršena, ali isto su tako postojale i različite metode s kojima su se autori borili protiv cenzure u želji da njihove ideje dođu do društva te da možda promijene nešto na bolje.

Kada su u pitanju najnezaštićenija i podložnija bića našeg društva, djeca, sve mjere zaštite žele se provesti pa tako i provedba cenzure nad knjigama. Od antike postoji ideja o tome što je za djecu i mlade dobro, a što loše za čitanje. Često te cenzure proizlaze iz ideologija, a ne iz stvarnih razloga iz kojih to djelo loše utjecalo na djecu i mlade.

Definicija dječje literature razlikuje se s obzirom na to kojem se autoru ili teoretičaru postavi pitanje. Postoje dvije glavne podjele kod definiranja dječje literature, jedni zagovaraju da je dječja literatura ona koja se nalazi u dječjem odjelu u knjižnici dok drugi smatraju da su to knjige koje se čitaju u djetinjstvu. Samim time što se ne može definirati što bi točno bila dječja literatura, roditelji se često protive literaturi koja je propisana za lektiru. U slučajevima kada se želi izvršiti cenzura nad knjigama za djecu i mlade, školske knjižnice u središtu su pozornosti. Suprotno onome u prošlosti, kada su često bile prisiljene napraviti cenzuru zbog pritiska njenog financijera koji je bio ili crkvena ili svjetovna vlast, danas se mogu izboriti protiv nje jer tako i sam Etički kodeks propisuje. Etički kodeks propisuje da knjižničari trebaju biti nepristrani, profesionalni, trebaju osigurati pristup informacijama te propisuje njihovu odgovornost prema pojedincima i društvu.

Osim što se na nacionalnoj razini određuje koje knjige djeca moraju pročitati u procesu obrazovanja, profesori mogu uvesti u dodatnu nastavu neke od knjiga za koje smatraju da su vrijedne proučavanja. Zbog nekih izbora od profesora, kao na primjer „*Lovac u žitu*“, roditelji su se znali suprotstaviti te su se borili protiv korištenja tih djela, na što bi vlast reagirala tako što bi zabranila djelo. Pregledavajući popise lektira ili pak građu koja je najpopularnija kod djece, možemo uočiti da su skoro sve bile u nekom trenutku cenzurirane. Ponekad bi se odradile

samo sitne prepravke, kao zamjena riječi, pogotovo su se događale kada su se mijenjale političke granice ili vlast. Događale su se i u Hrvatskoj pogotovo u vrijeme 90-ih godina, primjere za to imamo neka od djela Ivane Brlić Mažuranić i Branka Ćopića.

U ovom radu obradit će se literatura u cilju objašnjavanja pojmova kao cenzura i dječja literatura. Obradit će se i teme koje se smatraju tabuima u dječjom literaturi. Rad će prikazati koji su bili razlozi cenzure određenih lektirnih knjiga i nekih od najpoznatiji dječjih knjiga. Te će se dati kratak osvrt na cijelu situaciju.

Cenzura

„Cenzura je sustav administrativnih mjera koje poduzimaju državne, vjerske, stranačke i druge vlasti protiv objelodanjivanja, čitanja, širenja i posjedovanja, slušanja i gledanja nepoćudnih i za društvo opasnih tiskanih i rukopisnih knjiga, filmova, videokaseta i slične građe te radijskih i televizijskih emisija, kazališnih predstava i dr. Postupci koje poduzimaju vlasti protiv nepoćudnih knjiga i druge za društvo opasne građe razlikuju se od države do države i uvijek su odraz političkih ili vjerskih prilika u njima, a ovise o procjeni vladajućih krugova o tome u kojoj mjeri tiskana ili izgovorena riječ ugrožava interese države i društva.“¹

Tijekom povijesti pojavljuju se različiti oblici cenzure: a) preventivna cenzura, b) autocenzura i c) suspenzivna cenzura.²

Već rano u povijesti imamo pojavu cenzure, u staroj Kini 213. prvi kineski car Qin Shi Huangdi naredio je da se zaplijene i spale sve knjige za koje je smatrao da ugrožavaju državne interese. Cenzura se rabila skoro u svim režimima i oblicima vlasti, sve do pojave demokracije prema kojoj njezini građani imaju slobodu govora i pisanja, slobodu informacija i ravnopravnost.

U kasnoj antici stradale su mnoge knjige kršćana, dok je još bila progonjena vjera, a kada je u Rimskom Carstvu kršćanstvo postalo državnom vjerom, stradavale su knjige heretika i poganskih pisaca.³

Crkva je sve do Gutenbergova izuma imala potpuni nadzor nad proizvodnom knjige te je dobro znala moć pisane riječi. Gutenbergov tiskarski stroj crkvene su vlasti vrlo brzo prihvatile kao

---

¹ Cenzura. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11246> (2016-05-22)

²Isto.

³Usp. Cenzura. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11246> (2016-05-22)

korisnu pomoć pri širenju Božje riječi u narod. No nedugo nakon i crkvene i svjetske vlasti su shvatile da tiskarski stroj može postati i opasno oružje brojnih njihovih protivnika.⁴

Borbu protiv neistomišljenika i protivnika crkvene i svjetovne vlasti vodile su kako javno tako i potajno. Danas kao dokaze te borbe imamo mnoge zakone, knjige kao „*corpus delicti*“, razni popisi štetnih i nepoželjnih knjiga te zapisana svjedočenja samih autora, njihovih bližnjih i suvremenika.

S vremenom su se stvorila dva nepomirljiva tabora koja su se međusobno borila i tako obilježila razvitak ljudske civilizacije. Oni koji su pisali, prepisivali, tiskali i raspačavali knjige raspolagali su najčešće samo pisanom riječju, a njihovi protivnici mogli su računati na sve ono što se državom zove.⁵

Najveći broj autora svih vrsta knjiga nije imao neprilike s vlasti i poštovali su ograničenja koja su imala, ali mali dio autora nije želio pratiti tradiciju, pa su se koristili raznim metodama.

Autori su na razne načine pokušali izbjeći cenzuru svojih djela ovisno o položaju u kojem su se nalazili. Neki od autora pokušali su na različite načine dobiti simpatije vlasti, pa su znali pisati umjesto njih, pisali hvalospjeve, misliti kao vlast, ali malo drugačije, tražiti naputke i slično. Postojale su i druge metode kao suradnja s cenzorom, posvete, ezopovski jezik, pisanje „za ladicu“, smjestiti radnju u inozemstvo, pseudonimi i tome slično. Nijedna od tih metoda nije bila sigurna, kao na primjer kada se mijenja vlast autori koji su pisali za prethodnu vlast postajali bi neprijatelji, a i sama javnost nije voljela režimske autore. Za pisca je bilo ponekad najbolje rješenje ako uspije pronaći zaštitnika koji i sam dijeli autorove ideje ili koji je toliko razborit da shvaća nužnost razbijanja ustaljenih društvenih normi.⁶

Naravno, osim autora, borbu su vodili tiskari, knjižare i knjižnice. Tiskari ili kasnije nakladnici, da bi uspjeli pustiti knjigu u prodaju, pisali su lažne podatke, kao izmišljena mjesta izdanja, krivotvorene naslovne stranice, lažne godine izdanja ili, slično kao pseudonimi kod autora, pisali su izmišljena imena tiskara i izdavača.

U slučaju da je knjiga uspjela proći sve mjere opreza te je objavljena, nikakav utjecaj nije imala dok ne bi došla u ruke čitatelja. Budući da je, kao što smo već rekli, vlast znala koliki utjecaj ima knjiga na čitatelje, isto tako je znala da štetne i opasne knjige neće obaviti svoju funkciju

---

⁴Usp. Stipčević, Aleksandar. *Sudbina knjige*. Lokve: Naklada Benja, 2000., str. 84.

⁵Usp. Stipčević, Aleksandar. *Kako izbjeći cenzora*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1997., str. 4.

⁶Isto, str. 9-96.

ako u ruke čitatelja dođu godinama poslije. Zbog toga je vlast pokušala usavršiti načine sprečavanja raspačavanja, držanja i čitanja štetne i opasne knjige, a pisci, tiskari, knjižari i drugi kojima je bilo na srcu raspačavanje opasnih djela, uvijek su nalazili djelotvorne načine da zaobiđu prepreke koje je vlast postavljala.⁷

Ulogu knjižara u širenju štetnih knjiga ne smije se podcijeniti. Neki od njih prodavali su takve knjige zato što su i sami s njihovim autorima dijelili filozofiju, vjerska stajališta ili druga uvjerenja, a drugi zato što je takva prodaja bila profitabilna. Oba motiva pojavljuju se već u 16. stoljeću. Objavljivanjem „*Indeks librorum prohibitorum*“ knjižari su bili teško oštećeni jer su morali mnoge knjige bez naknade predati inkviziciji kako bi ih uništila. Knjižari su se protivili tome, podsjećajući Crkvu kako su knjige bile nedavno tiskane uz njihovo odobrenje, te podsjećajući ih kako gube sredstva za prehranu sebe i svoje obitelji.⁸

Iako se Crkva oglušila na njihova prosvjedovanja, knjižari su se snašli. Osim što su skrivali nepodobne i štetne knjige, nabavljali su i nove, posebice iz luteranskih zemalja. Najteža prepreka koju su trebali mimoići bila je carina. Krijumčarenje su obavljali na različite načine – od toga da su pisali lažne deklaracije na pošiljkama, slali poštu s lažnim podacima o pošiljatelju, zamjenjivali publikacije i slično. Ako bi i uhvatili knjižare na djelu, pred inkvizicijom ili svjetovnim vlastima, znajući koje ih oštre kazne očekuju, pokušali bi se opravdati svojom neukošću.⁹

Knjižnice su također imale veliku ulogu u sprečavanju cenzuriranja pisane riječi. Vladari, knezovi, crkve, različita društva, gradovi i svi drugi koji su osnivali knjižnice i koji su svojim novcem osiguravali njihov rad, uvijek su nalazili načina i opravdanja da nadziru njihov rad, da usmjeravaju njihove zadatke. Dolaskom *Indeksa* mijenja se odnos Crkve, a i svjetovne vlasti prema funkcijama knjižnica u društvu. Kao i knjižare, knjižnice, bile one privatne ili javne, nisu smjele u svojim fondovima imati zabranjene knjige.¹⁰

Privatne knjižnice bile su najbolje mjesto za skrivanje zabranjenih publikacija. Ako vlasnik nije bio pod radarom policije, knjiga se mogla dugo zadržati u njegovoj knjižnici tako da ih je mogao čitati vlasnik i njegovi prijatelji. Svaki učeni čovjek koji se interesirao za politiku, znanost, povijest kad-tad bi došao na misao da nabavi neku od zabranjenih knjiga. Najpoznatija privatna

---

⁷Isto, str. 143.

⁸Usp. Stipčević, Aleksandar. *Kako izbjeći cenzora*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1997., str. 144-145.

⁹Isto, str. 146-178.

¹⁰Usp. Stipčević, Aleksandar. *Cenzure u knjižnicama*. Zagreb: Filozofski fakultet. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992, str.5-6.

knjižnica ona je Mecena Gian Vicenza Pinellija koji je krajem 16. i početkom 17. stoljeća stvorio cijelu jednu knjižnicu zabranjenih knjiga. Knjižnica je bila dostupna svima i brojila je nekoliko tisuća knjiga. Sve se odvijalo u diskreciji tako da se tek nakon Pinellijeve smrti, kada se knjižnica popisala, otkrilo da je knjižnica sadržavala 90 zabranjenih knjiga.¹¹

Nije jedini za kojeg se tek nakon smrti otkrilo da je prikupljao zabranjene knjige. Inkvizicija i svjetovne vlasti često su se zaprepastavale kada bi otkrile neke građane za koje nitko nikad nije mogao pretpostaviti da bi bili vlasnici opasnih knjiga.¹² Bez obzira na sve, crkvene i svjetovne vlasti uvijek su se trudile osmisliti nove načine kako da uđu ljudima u kuće da bi mogli pregledati sve i kako bi zastrašile ljude.

Kod javnih knjižnica malo je drugačija situacija jer su njihovi vlasnici oni koji su na vlasti. Knjižničari su se ipak često trudili da potajno nabave zabranjene knjige kako bi korisnicima osigurali pristup izvoru informacija. Ponekad su zabranjene knjige skrivali u zatvorene fondove ili bi ih uzimali od građana, samo određeni ljudi znali su da se takve knjige mogu nabaviti u knjižnici.

Naravno, postojala je i druga vrsta situacija; kada knjižničari nisu znali odrediti svoju ulogu pa su ponekad bili cenzori. Rijetko ćemo vidjeti da se suvremeni knjižničar neće boriti protiv ideje da se on zalaže za cenzuru. Promatrajući i čitajući koje ideje knjižničari izlažu na svojim sastancima, kao i mnogobrojne deklaracije, dobije se dojam da su oni veliki protivnici cenzuri i da vode ogorčenu borbu protiv društvenih snaga i pojedinaca koji žele upotrijebiti knjižnice kao sredstvo za provođenje cenzure.¹³

Usprkos tome, knjižničari su ljudi kao i svi ostali te imaju svoja vjerovanja, mišljenja i stajališta, tako da često možemo pronaći kako se u svakodnevnom životu ide protiv tih istih deklaracija i zaključaka. Prečesto spominju kako knjižnice imaju uzvišeno mjesto, da su to ustanove koje ne smiju propagirati nasilje, seks i druge asocijalne ideje koje uznemiruju građanstvo. Onaj knjižničar koji dobro zna da ono što radi jest cenzura, naći će za svoje postupke valjanih opravdanja u postojećim propisima, u prilikama koje ga okružuju, u javnim ili prikrivenim pritiscima kojima je izvrgnut.¹⁴ Osim toga, ponekad je i teško bez rezerve prihvatiti uvjerenja knjižničara o nepristranosti u nabavnoj politici i u drugim djelatnostima u knjižnici.

---

¹¹Usp. Stipčević, Aleksandar. *Kako izbjeći cenzora*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1997., str. 179-181.

¹²Isto.

¹³Usp. Stipčević, Aleksandar. *Cenzure u knjižnicama*. Zagreb: Filozofski fakultet. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992., str.18-19.

¹⁴Isto.

Naravno, kod nabave knjiga moramo uzet u obzir i to da tek u 16. stoljeću među knjižničarima jača želja da nabavljaju knjige na osnovi njihove znanstvene, dokumentarne ili umjetničke vrijednosti. Ta ideja dobila je puno pravo građanstva tek u 19. stoljeću, a posebice u 20. stoljeću.

15

Nabavna politika najbolji je pokazatelj položaja knjižnice u društvu, u njoj se odražavaju sve političke i društvene promjene. Danas knjižničari inzistiraju na tome da se odluke o nabavljanju ili nenabavljanju neke knjige obrazlažu stručnim, a ne političkim, vjerskim, ideološkim i sličnim razlozima. Time što izabire knjige ovisno o stručnim razlozima, knjižničar obavlja selekciju, što ponekad može postati cenzura.¹⁶

Osim toga knjižničarima cenzura može i promaknuti ili mogu opravdavati cenzuru na različite načine. Mogu se opravdati da su bili neobaviješteni, to se može dogoditi u totalitarnim društvima gdje se štetne knjige nigdje ne spominju. Neki od ostalih načina zbog kojih bi se dogodila, namjerno ili nenamjerno, cenzura u knjižnicama jesu: nedostatak novaca, opravdanje da knjige nemaju dovoljan kriterij kvalitete da bi bile nabavljene, načelo nepristranosti knjižnica, izravni državni nadzori nad nabavnom politikom, izbacivanje listića iz kataloga namijenjen javnosti, razna čišćenja knjižnice i slično.

Cenzura i tabu-teme u dječjoj literaturi

Definirati što je to dječja literatura, iako izgleda kao jednostavno pitanje, činjenica da postoje podvojena mišljenja dokazuje drugačije. Dok jedni smatraju da je dječja literatura skup knjiga koje se nalaze na dječjem odjelu u knjižari ili na policama dječje knjižnice, drugi smatraju da su to knjige koje su čitali u djetinjstvu, a treća skupina pak smatra da su to knjige koje danas čitaju djeca.¹⁷

„Dječja je književnost, povijesno i kulturno gledano, heterogena pojava, a za svaku je njezinu navodnu univerzalnu značajku lako naći iznimku, za svaki primjer protuprimjer.“¹⁸ Često se navodi da je dječja literatura jednostavna, ali toj teoriji protive se Carollovi romani kao *Alica*, ili *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić. Osim s jednostavnošću, dječja literatura često se opisuje, pa čak zna i definirati, kao književnost s dječjim likovima i junacima. Iako, prema

---

¹⁵Isto.

¹⁶Usp. Stipčević, Aleksandar. *Cenzura u knjižnicama*. Zagreb: Filozofski fakultet. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992., str. 30-31.

¹⁷Hameršak, Marijana. *Uvod u dječju književnost* / Marijana Hameršak i Dubravka Zima. Zagreb : Leykam, 2015., str. 13.

¹⁸Isto, str. 18.

ovom opisu trebale bi se uključiti i tekstovi poput *Limenog bubnja* Guntera Grassa ili *Djetinjstvo* Miroslava Krležę.¹⁹

Problem cenzure kod literature za djecu odvija se u obliku debate između dvije suprotne strane koja svaka za sebe smatra da želi najbolje za djecu. Uglavnom utemeljena na nekim osobnim uvjerenjima, cenzura je višegodišnje kulturalno žarište, pogotovo kada su djeca u pitanju čija se mišljenja uglavnom ignoriraju. Julia Briggs smatra da ignoriranjem i osobnim predrasudama ostavljamo djecu posebno osjetljivu na vanjske utjecaje. Tvrdeći da trebaju zaštitu možemo opravdavati cenzuriranje na raznim osnovama.²⁰

Cenzura u dječjoj literaturi pokazatelj je moći i kontrole. Odrasli pišu, djeca čitaju, zbog toga dječje knjige ne mogu biti ideološki neutralne i nevine. Odrasli smatraju da imaju odgovornost zaštititi djecu od osoba koje bi manipulirale s njima i od znanja koje su neprikladne za njih. Stoga je cenzura neizbježan dio u dječjoj literaturi.²¹

Ideja o zaštiti djece od loših knjiga jedna je od briga koja se rano pojavila u europskoj civilizaciji. Grčki filozof Platon pronašao je dovoljno razloga da zaključi da Homerova i Heziodova djela mogu loše odgojno djelovati na mladog čovjeka. Rimljani su nastavili tradiciju također smatrajući da se djeca i mladež trebaju zaštititi od utjecaja loših knjiga tako da im se knjige ne daju u ruke.²² U 18. stoljeću Jean Jacques Rousseau u svom djelu *Emil ili O odgoju* izložio je da djeca ne bi trebala dobiti ništa osim istine, ali da bi djeca tek od 12. godine trebala dobiti ikakve knjige.²³

„Povijesno gledano, produkcija i distribucija dječje književnosti nadzirala se općim zakonima o tiskarstvu, a ponekad i specijaliziranim zakonima usmjerenima upravo na tisak i distribuciju dječje književnosti (usp. npr. *Zakon o izdavanju i raspačavanju omladinske i dječje književnosti*

---

¹⁹Isto, str. 18-20.

²⁰*Censorship in Children's Literature*//Encyclopedia, 2007. URL: <http://www.encyclopedia.com/article-1G2-3480700011/censorship-children-literature.html> (2016-06-08)

²¹*Children's literature* // Censorship: A World Encyclopedia. / Derek Jones. New York : Routledge, 2001. URL: <https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=5GX-vGrYN&sig=8mQ6pviORDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLahXpd5oKHbh3DI8Q6AEINTAE#v=onepage&q=west%20mark%20censorship%20children%20books&f=false> (2016-06-08)

²²Stipčević, Aleksandar: *Cenzura u knjižnicama*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992., str. 37.

²³Hunt, Peter. *Censorship and Children's Literature in Britain Now, or, The Return of Abigail*. // Children's Literature In Education 28, 2 (1997). URL: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?sid=20d5ee86-b79c-40dd-99cf-5024de601bfc%40sessionmgr4002&vid=0&hid=4106&bdata=Jmxhbm9aHlmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=319305&db=f5h> (2016-06-08)

i štampe, travanj 1947. te *Pravilnik o izdavanju i raspacavanju omladinske i dječje književnosti i štampe*, kolovoz 1948).²⁴

Bez obzira na zakone koje je država izdala, knjižnice, a pogotovo školske knjižnice, glavne su ustanove koje se reguliraju različitim odlukama, uputama ili naredbama.²⁵ I danas možemo doživjeti izbacivanje iz fonda knjižnice različite dječje knjige za koje se smatra da imaju loš utjecaj na djecu. Knjižnice uglavnom ne uzimaju same za pravo da mogu odlučivati o tome koja će knjiga biti izbačena iz fonda, već im je država nametnula tu obavezu.

Državne i vjerske vlasti i dandanas smatraju da su knjižnice pravo mjesto pogodno za sprečavanje djece da dođu do nepoželjnih knjiga koje bi ih navele na pogrešan put. Naravno, djeca i mladi, bez obzira na to ima li knjige ili nema u knjižnici, mogu doći do „loših“ knjiga na sto načina.²⁶

Sve do 19. stoljeća nije bilo sporno koje knjige do djece ne smiju doći. Uglavnom su to bile knjige s erotskim ili pornografskim sadržajem. Romani avanturističke tematike kratko su vrijeme bili označeni kao opasni za mlade, danas nisu sigurni je li to sporna tema ili zaslužuje preporuku. U međuvremenu su se pojavile i druge publikacije koje su zadavale mnogo veće probleme knjižničarima i pedagogima.²⁷

„Smije se u knjižnicama koje su namijenjene djeci i mladeži nalaziti erotski ilustrirani časopisi, pornografski stripovi i stripovi općenito, policijski romani, romani iz znanstvene fantastike, različita avanturistička, ratna i slična djela, knjige o seksualnom odgoju itd.“²⁸

To je problem, zapravo pitanje koje možda više nameću roditelji knjižnicama jer smatraju da najbolje znaju što je dobro za njihovu djecu te budno prate trenutna objavljivanja u dječjoj literaturi. Često žele nametnuti svoja uvjerenja i očekivanja praksi knjižničara, nerijetko smatraju da su knjižničari nemarni i neoprezni pri nabavi knjiga.²⁹

---

²⁴Hameršak, Marijana. *Uvod u dječju književnost* / Marijana Hameršak i Dubravka Zima. Zagreb : Leykam, 2015., str. 76.

²⁵Isto.

²⁶Usp. Hameršak, Marijana. *Uvod u dječju književnost* / Marijana Hameršak i Dubravka Zima. Zagreb : Leykam, 2015., str. 76.

²⁷Usp. Stipčević, Aleksandar: *Cenzura u knjižnicama*. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992., str. 37.

²⁸Isto.

²⁹Isto, str. 38.

Nabava u školskim knjižnicama pod strogim je nadzorom državne vlasti i različitih roditeljskih organizacija. Takav način upravljanja i nadzora često podsjeća na prakse iz totalitarnih zemalja.

Roditelji zaborave koje su sve probleme morali proći za vrijeme svog odrastanja i još uvijek vjeruju u mit sretnog i nekonfliktnog djetinjstva. Djetinjstvo je za roditelje doba nedužnosti koju moraju očuvati. U znanstvenim časopisima, a i u popularnim časopisima, možemo pronaći polemike o tome kako autori tih članaka imaju drugačije viđenje nekih beletrističkih knjiga za djecu i mlade od roditelja. Takvi članci daju na svjetlost ideju je li literatura koja pokazuje tamne strane života štetna.³⁰

Jedan od problema koji se pojavljuje jest taj da se dječja literatura generalizira, ne razmišlja se o različitim kulturama, o tome za koji je uzrast knjiga, različita razdoblja i isto tako različiti domovi odakle dolaze djeca.³¹ „Peter Hunt (1997) izloženost dječje književnosti visokom stupnju cenzure tumači njezinim ambivalentnim statusom kao književnosti. Hunt smatra da je dječja književnost u odnosu na druge medijske proizvode za djecu izloženija cenzuri zbog svojeg prestižnog statusa kao književnost, dok je istodobno zbog svojeg marginalnog statusa u književnom polju češće predmet cenzure nego nedječja, osobito kanonska književnost.“³²

Ovisno o razdoblju o kojem pričamo mijenjale su se tabu-teme u dječjoj literaturi. Tako na primjer; šezdesete označavaju uvođenje tabua u području književnosti za mlade. Usprkos tom trendu, tabui se počinju rušiti te se pojavljuju knjige koje su drugačije od tinejdžerske romance i lijepih priča. Prva tabu-tema koja se rušila jest spolnost, nakon nje su slijedile i druge, a i knjige su postajale sve više drske u izražavanju i prikazivanju problema odrastanja. Autori počinju svojim temama i tekstovima priznavati tinejdžersku spolnosti, ali i mijenjaju sliku odraslih koje ne prikazuju više kao svemoguću već kao nemoćne ljude s pregršt pogrešaka. Sljedeća tema o kojoj su počeli pisati bila je nasilje koje je i danas veliki problem.³³

---

³⁰Usp. Lavrenčić Vrabec, Darja. Bol odrastanja: droge, seks i... // *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež* / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2002., str. 7.

³¹Usp. *Children's literature* // *Censorship: A World Encyclopedia*. / Derek Jones. New York : Routledge, 2001., str. 461-464. URL: <https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=5GX-vGrYN&sig=8mQ6pvi0RDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLahXpd5oKHbh3DI8Q6AEINTAE#v=onepage&q=west%20mark%20censorship%20children%20books&f=false> (2016-06-09)

³²Hameršak, Marijana. *Uvod u dječju književnost* / Marijana Hameršak i Dubravka Zima. Zagreb : Leykam, 2015., str. 82.

³³Usp. Lavrenčić Vrabec, Darja. Bol odrastanja: droge, seks i... // *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež* / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2002., str. 12-13.

U 90-im godinama nastavlja se val rušenja tabu-tema pa se tako u beletristici za mlade počinju pojavljivati teme kao SIDA, anoreksija, bulimija, psihičke bolesti, rak, leukemija, homoseksualnost, spolno izražavanje, incest, silovanje, smrt, narkomanija, neonacizam, nuklearni holokaust, tinejdžerska trudnoća i mnoge druge. Osim što se te teme počinju pojavljivati u beletristici za mlade, one se pojavljuju i u slikovnicama. Promjene koje su se dogodile u temama za djecu posljedica su razvoja društva i događaja u njemu.³⁴

U Hrvatskoj su se nakon Drugog svjetskog rata iz dječje literature sustavno izostavljali vjerski sadržaji i vrijednosti, a 1992. godine provodilo se masovno jezično čišćenje fondova školskih i narodnih knjižnica. Tada su se najviše otpisivale dječje knjige na ekavici i/ili ćirilici.³⁵

Lektire ili zabranjene knjige

„Školska lektira obuhvaća dopunsko (obvezno) štivo iz književnosti i dr. nastavnih predmeta. Propisani popis knjiž. djela primjerenih dobi učenika sastavlja se za svaki razred. Djela se odabiru prema knjiž. vrijednosti, vrsti i snazi poruka, a učenici ih trebaju pročitati i analizirati, tumačiti pišćeve stvaralačke motive i poruke, uživljavati se u vrijeme nastanka djela i sl.“³⁶

Iako su lektire pomno odabrane, kada proučavamo njihovu povijest, možemo otkriti kako je veliki broj njih bio u nekom trenutku cenzuriran ili zabranjen.

Ivanu Brlić-Mažuranić možemo smatrati jednom od najvećih hrvatskih književnika, a njezin roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* jedno je od njezinih najboljih djela i nezaobilazna literatura za djecu. Znajući koliko je lik šegrt Hlapić upleten u proces odrastanja djece u Hrvatskoj, teško je zamisliti da je 90-ih prošao kroz cenzuru. Zbog političkih promjena u romanu više nije moglo pisati za Hlapića da je „*hrabar kao kraljević Marko*“ već su promijenili u „*hrabar kao vitez*“.³⁷ Osim toga, Ivana Brlić-Mažuranić zbog urednikovih je sugestija, potaknutih vjerskim razlozima, napravila autocenzuru i izostavila rečenicu u kojoj Hlapić objašnjava da je kod Majstora vidio gospodina koji nije vjerovao u Boga.³⁸

---

³⁴Isto, str. 13

³⁵Usp. Hameršak, Marijana. *Uvod u dječju književnost* / Marijana Hameršak i Dubravka Zima. Zagreb : Leykam, 2015., str. 77.

³⁶*Lektira*. // Enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35941> (2016-06-09)

³⁷Usp. Svilar, Neven. *O radostima cenzure*. 2011. URL: [http://www.booksa.hr/vijesti/sve/o-radostima-cenzure\(2016-06-09\)](http://www.booksa.hr/vijesti/sve/o-radostima-cenzure(2016-06-09))

³⁸Usp. Hameršak, Marijana. *Uvod u dječju književnost* / Marijana Hameršak i Dubravka Zima. Zagreb : Leykam, 2015., str. 79.

Uz taj nezaobilazni klasik imamo isto tako popularno djelo Branka Ćopića *Ježeva kućica* koje je također cenzurirano. U nekim izdanjima, slično kao i kod Hlapića, „*drug Jež*“ preimenovan je u „*dragog Ježa*“, dok je isti pojam jednostavno izbrisan s ilustracijom te se tako zadržalo do danas.³⁹ Također, „*Drug Jež na kraju gaja*“ postaje „*Gospodin Jež na kraju šume*“. Sve izmjene napravljene su pod izlikom da se odnose na prilagođavanje teksta hrvatskom jeziku.⁴⁰

Naravno, i u drugim primjerima dogodila se cenzura kao *Pepeljuga*, *Pipi Duga Čarapa*, *Heidi*, *1000 i jedna noć*, *Harry Potter*, *Čarobnjak iz Oza* i slični.

Jedna od najpoznatijih cenzura nad nekim djelom jest Flaubertova *Gospođa Bovary*. Ne samo da je zapisana u *Indexu zabranjenih knjiga* (1864.); već je i 1857. godine, godinu dana nakon što su se pojavili prvi nastavci romana u časopisu „*La Reveu de Paris*“, završila na sudu. Urednici časopisa izbacili su 69 odlomaka zbog estetskih razloga. Flaubert je osuđen zakonom koji je uspostavljen 1819. godine koji govori da djelo koje vrijeđa javno ili religijsko dostojanstvo treba biti zabranjeno. Javni tužitelj iznio je kako ne samo da djelo vrijeđa zbog seksualnosti; već također kako se ne može znati što se događa u autorovoj svijesti.⁴¹ Zbog potpore najvećih tadašnjih imena francuske literature i kritike sud je odlučio ne osuditi djelo. Nedugo nakon toga djelo izlazi u obliku knjige sa svim izbačenim dijelovima. Zahvaljujući sudskom procesu pojavila se velika zainteresiranost za djelo, a i sama činjenica da nije bilo osuđeno bio je veliki poraz francuskim puritancima i konzervativcima. Sve to dovelo je Flauberta na vrh francuske i svjetske književnosti.⁴²

Pustolovine Huckleberryja Finna autora Mark Twaina smatra se jednom od najcenzuriranijom knjigom u SAD-u 90-ih godina 20. stoljeća. Roman je prvi put cenzuriran nekoliko mjeseci nakon objavljivanja. Smatra se da je Twainov negativni prikaz autoriteta odraslih temeljni razlog zašto je roman postao fokusom cenzure. Na početku se raspravljalo o mogućnosti da djeca postanu nepristojna ili neposlušna, čak su i neke recenzije upozoravale roditelje. Neke od recenzija pokušale su smanjiti njegovu vrijednost uspoređujući ga sa „*dime novels*“, romanima

---

³⁹Isto, str. 81

⁴⁰Usp. Svilar, Neven. *O radostima cenzure*. 2011. URL: [http://www.books.hr/vijesti/sve/o-radostima-cenzure\(2016-06-09\)](http://www.books.hr/vijesti/sve/o-radostima-cenzure(2016-06-09))

⁴¹Usp. *Gustave Flaubert: Madam Bovary // Censorship: A World Encyclopedia.* / Derek Jones. New York : Routledge, 2001., str. 834. URL: https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=_5GX-vGrYN&sig=8mQ6pvi0RDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLahXpd5oKHbh3DI8Q6AEINTAE#v=onepage&q&f=false

⁴²Usp. Stipčević, Aleksandar. *Sudbina knjige*. Lokve : Naklada Benja, 2000., str 107.

koji su u tom razdoblju bili popularne među mladima. Takvo predstavljanja knjige dovelo je do prve dokumentirane cenzure. Godine 1885. knjižnica Concord u Massachusettsu odlučila ju je zabraniti u njihovoj knjižnici pod izlikom da je nevažna i lakomislena da bi je se smatralo prikladnom za djecu, nešto kasnije pridružile su im se još neke knjižnice. Mišljenja o tome je li knjižnica postupila ispravno, bila su podijeljena. Nakon smrti Twaina roman je postupno prepoznat kao značajno djelo, s porastom reputacije škole su ga uvele u kurikulum kao obveznu knjigu za pročitati. Uvođenjem knjige u kurikulum započeo je njezin drugi krug cenzure i primarni razlog pokušaja cenzure, a to je riječ „*niger*“. Iako je prijedlog odbijen i dopušteno je da se knjiga upotrebljava u školama, i dalje od 1982. godine postoje pokušaji da se izbacila iz popisa obaveznih knjiga te su čak neki i uspjeli.⁴³ Godine 2011. u Americi se ponovno pokušava da se riječ „*niger*“ zamijeni riječju „*rob*“, te se želi zamijeniti i pogrdna riječ za Indijanca „*injun*“.⁴⁴

Lovac u žitu autora Jerome Davida Salingera često je uspoređivan s *Pustolovine Huckleberryja Finna*. Oba romana imaju glavnog lika tinejdžerskog dječaka koji se suprotstavlja kulturnim vrijednostima. Unatoč tome, nije postala fokusom cenzure sve do sredine 50-ih iako je objavljena 1951. godine. Glavni razlog učestalog pokušaja cenzuriranja jest često upotrebljavanje riječi kao „*pakao*“, „*k vragu*“, „*za Boga miloga*“ i „*sranje*“ od strane glavnog lika. Osim toga, kontroverzna je bila i činjenica što je kroz roman glavni lik bio zabrinut za svoju nevinost te je unajmio prostitutku kako bi riješio taj problem.⁴⁵ Budući da je dobila titulu od mnogih kritičara kao moderno remek–djelo, vrlo brzo profesori su je počeli upotrebljavati u svom nastavnom programu. Roditelji su se borili protiv toga da bude u školama i knjižnicama, čak je jedan profesor dobio otkaz zbog toga što je roman dao kao zadaću. Iako je profesor dobio na sudu, knjiga je ostala zabranjena na popisu knjiga za čitanje. Jedna knjižnica izbacila ju je iz svog fonda osvrćući se na svoj kodeks u kojemu je propisano da se ne može posjedovati

---

⁴³Usp. *Mark Twain: Adventures of Huckleberry Finn* // Censorship: A World Encyclopedia. / Derek Jones. New York : Routledge, 2001., str. 2482. URL:

<https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=5GX-vGrYN&sig=8mQ6pvi0RDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLahXpd5oKHbh3DI8Q6AEINTAE#v=onepage&q=west%20mark%20censorship%20children%20books&f=false> (2016-06-09)

⁴⁴Usp. Page, Benedicte. *New Huckleberry Finn edition censors „n-word“*. // The guardian. 2011. URL:

<https://www.theguardian.com/books/2011/jan/05/huckleberry-finn-edition-censors-n-word> (2016-06-06)

⁴⁵Usp. *J.D. Salinger: The catcher in the rye*. // Censorship: A World Encyclopedia. / Derek Jones. New York : Routledge, 2001., str. 2131. URL:

<https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=5GX-vGrYN&sig=8mQ6pvi0RDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLahXpd5oKHbh3DI8Q6AEINTAE#v=onepage&q=catcher%20in%20the%20rye&f=true> (2016-06-09)

knjige s vulgarnim jezikom, seksualnim scenama, ako se protivi moralnim pitanjima i ako je pretjerano nasilna. I dandanas vode se rasprave smiju li djeca čitati *Lovca u žitu* ili ne.⁴⁶

Alisa u zemlji čudesa autora Charlesa Lutwidge Dodgsona (pseudonim Lewis Carroll) još je jedan od dječjih popularnih klasika koji je bio cenzuriran i zabranjen u školama. Iako je popularna i kod odraslih i kod djece, kroz svoje postojanje knjiga je često bila prozivana i zabranjena. Najčešća optužba bila je ta da promovira upotrebu droga zbog nekih kontroverznih scena kada Alisa upozna gusjenicu. Prisutnost nargile i mijenjanje percepcije zbog pojedinih gljiva razbjesnilo je akademske ustanove, roditelje i vjerske skupine što je dovelo do njezine cenzure u Americi 1960-ih. Početkom 1900-ih novela je zabranjena u javnim školama pod optužbom da promovira seksualne fantazije i masturbaciju, ali smatra se da je ta optužba proizašla više zbog autora privatnog života nego samog sadržaja u noveli. Također činjenica da životinje imaju ljudske osobine bila je sporna za mnoge religije.⁴⁷

Alica nije jedini slučaj gdje je dječja knjiga bila cenzurirana zbog personifikacije, tako na primjer imamo *Winnie Pooh*, *Charlotteina mreža*, *Životinjska farma* i mnoge druge. To je zanimljivo istaknuti, jer se dječje knjige, pogotovo bajke, često koriste personifikacijom kako bi se djecu moglo podučiti nekim bazičnim ljudskim moralima, formama i pravilima neizravno kroz njihove događaje.

Sljedeća lektira koja iako možda nije bila kao dosad navedene knjige u centru ili često cenzurirana, je *Dnevnik Anne Frank*. Iako je sama priča jako potresna, zanimljiva je metoda kako bi se djeca mogla upoznati i razumjeti strahote koje su se događale za vrijeme Drugog svjetskog rata kroz oči djevojčice koja je stara kao i oni. Tom metodom, pogotovo mlađe generacije koje nisu bile u sličnim situacijama, mogu razviti osjećaj empatije prema svjetskim problemima i problemima kao što su diskriminacija i genocid, koji se i danas događaju u nekim dijelovima svijeta. *Dnevnik Anne Frank* cenzuriran je jer su roditelji smatrali da je previše depresivan za djecu. Usprkos tome, najčešće su se roditelji borili protiv upotrebe knjige u školama, čak imamo i slučaj iz 2013. godine, jer su smatrali da je previše eksplicitan te da promovira seksualnost i homoseksualnost. Anna je u dnevniku detaljno opisivala žensko spolovilo te je općenito dosta otvorena i slobodna u razmišljanjima oko teme seksualnosti, što

---

⁴⁶Time. URL: <http://entertainment.time.com/2011/01/06/removing-the-n-word-from-huck-finn-top-10-censored-books/slide/the-catcher-in-the-rye-2/> (2016-06-09)

⁴⁷Usp. Rosenthal, Kristina. *Banned books: Alice in Wonderland.* // Tulsa. 2016. URL: <http://orgs.utulsa.edu/spcol/?p=3192> (2016-06-10)

neki roditelji smatraju previše za trinaestogodišnju djecu, iako uglavnom nije prihvaćen prijedlog bilo je nekoliko slučajeva gdje je izbačena iz školskog programa.^{48,49}

Candide ili Optimizam filozofski je roman kojim autor Voltaire kritizira rat, nasilje, ljudsku glupost, vjersku netoleranciju i još mnogo toga. Roman je objavljen 1759. godine i samo mjesec dana nakon izdanja zabranilo ga je gradsko vijeće.⁵⁰ Rečenica u kojoj se spominje kako se treba pojesti Isusa često je sporna pogotovo kod crkvenih vlasti. Također se nalazi i u *Indeksu zabranjenih knjiga* te su je u Americi 1930. i 1944. godina pokušali odstraniti iz prodaje.⁵¹

Boccacciov *Decameron*, iako je objavljen 1348. godine, tek su u 16. stoljeću, u doba protureformacije, crkvene vlasti željele odstraniti zbog inkriminirajućih scena s vjerskim ljudima. Bezbroj puta pročišćen je od nepristojnih riječi i opisa ljubavnih zgoda. Zanimljiva je činjenica da je Boccaccio uspio objaviti djelo u doba kada je crkva neprestano vodila borbu protiv loših knjiga i njihovih autora. Naravno, kasnije je pronašla svoje mjesto u *Indeksu zabranjenih knjiga*.⁵²

Iako je Franz Kafka zatražio da se posmrtno spale sva njegova djela, njegov prijatelj nije slijedio njegovu želju. Danas mladi u srednjim školama čitaju njegovo djelo *Preobražaj* u kojem glavni lik postaje kukac. „Moglo bi se reći da je glavna tema djela brutalan odnos ljudi prema pojedincu koji je bez svoje krivnje doživio promjene, a od kojih bi baš trebao osjećati emotivnu bliskost i razumijevanje.“⁵³ Kafkin *Preobražaj* bio je cenzuriran u Rusiji 1948. godine, slično kao *Dnevnik Anne Frank*, jer su smatrali da je djelo dekadentno i depresivno.⁵⁴

To naravno nisu jedina djela koja su u popisu literature za lektiru ili su popularne dječje knjige, a u nekom su trenutku cenzurirane, tu je još Dante, Homer, Shakespeare, Baudelaire, Joyce i mnogi drugi. Postoje i neki autori čije je djelo u popisu lektire, ali cenzurirana su im druga djela

---

⁴⁸Usp. Ford, Alison. *Bid to censor Anne Frank's „pornographic“ diary in school fails.* // The guardian. 2013. URL: <https://www.theguardian.com/books/2013/may/16/censor-anne-frank-diary-schools-fails> (2016-06-10)

⁴⁹Usp. Rindskopf. *8 classic books that were banned for the most ridiculous reasons.* // Cheatsheet. 2015. URL: <http://www.cheatsheet.com/entertainment/8-classic-books-that-were-banned-for-the-most-ridiculous-reasons.html/?a=viewall> (2016-06-10)

⁵⁰Usp. *Candide ili optimizam.* // Lektire. URL: <http://www.lektire.hr/candide-ili-optimizam/> (2016-06-10)

⁵¹Usp. Time. URL: <http://entertainment.time.com/2011/01/06/removing-the-n-word-from-huck-finn-top-10-censored-books/slide/candide/> (2016-06-10)

⁵²Usp. Stipčević, Aleksandar. *Sudbina knjige.* Lokve : Naklada Benja, 2000., str. 145.

⁵³Usp. *Preobražaj.* // Lektire. URL: <http://www.lektire.hr/preobrazaj/> (2016-06-11)

⁵⁴Usp. Hamilton, Aimee. *Some of our favourite banned books.* // Index. 2014. URL: <https://www.indexonensorship.org/2014/09/banned-book-week-2014-index-censorship/> (2016-06-11)

iz opusa, a ne to specifično kao što su Hemingway, Gogol, **Emile Zola**, **Ovidije**, **Satre**. **Najviše su cenzurirani autori iz Sovjetskog Saveza, jer je kontrola bila stroža od ostalih zemalja.**

Utjecaj knjiga na djecu i mlade

Nakon što smo proučili neke osnovne definicije, pojmove i knjige koje su bile cenzurirane, moramo se osvrnuti na jedno bitno pitanje. Utječu li zbilja loše knjige loše na djecu?

Proučavajući, možemo pretpostaviti da ne bi trebale loše utjecati pogotovo kada su priče specifično napisane za djecu. Kroz priče djeca uče i upoznaju se s nekim scenarijima s kojima se možda nikada ni neće susresti, na primjer, Drugi svjetski rat ili bombardiranje u Hirošimi, ali također nauče, tj. uputi ih kako bi bilo pravilno trebali reagirati u slučaju da se susretnu s nekom sličnom situacijom.

Kroz knjige se mogu upoznati s depresijom, raznim psihičkim i fizičkim poremećajima, osjetiti osjećaj samoće, neprihvaćenosti i napuštenosti ako je knjiga, na primjer, napisana u prvom licu. Ako se neizravno susretnu s nekim od tih osjećaja, može ih se naučiti osjećaju suosjećanja s drugima i empatije.

Knjige su bitne, pogotovo za mlađu djecu gdje ona ne mogu uvijek naučiti kroz apstrakciju već im se treba pokazati primjer, a neke primjere ne mogu sami doživjeti jer bi ih mogli dovesti u opasnost. Osim toga, bitno je da se upoznaju tijekom odrastanja i s lošim stranama života kako bi im bilo lakše suočiti se s njima i biti spreman na njih. Naravno, prilikom pružanja slobode u izabiru građe treba se obratiti pozornost na uzrast jer bez obzira na to što im treba pružiti pristup, ne djeca ili mladi ne mogu razumjeti sve u svakoj godini.

„Da je bitno da se djecu usmjerava, kako neka dobra djela ne bi prošla pored njih, smatra i Dubravka Težak, teoretičarka književnosti za djecu i mlade. „Zagovornik sam čitanja, pa čak mislim da je dobro da se danas, kada se sve manje čita, čitaju čak i manje uspješna djela. Ako netko puno čita, veća je mogućnost da će među nekom od tih knjiga pronaći i nešto dobro", dodala je.“⁵⁵

Danas imamo razne primjere borbe protiv izvršavanja cenzure nad dječjom literaturom. Primjer su francuski knjižničari, nakladnici i voditelji književnih festivala koji su se u znak protesta slikali u obnaženom izdanju. Protestirali su protiv toga da dječja knjiga „*Tous à poil!*“ (*Svi do*

---

⁵⁵Indeks mame. URL: <http://www.index.hr/mame/clanak/rasprava-strucnjaka-mogu-li-i-lose-knjige-za-djecu-stvoriti-dobrog-citatelja/715416.aspx> (2016-06-11)

gola) bude cenzurirana zbog slika ljudi koji žure u more. Knjižničari su dobili potporu jer su djeca svakodnevno okružena s uređivanim eksplicitnim slikama slavni osoba, a tim bi se djeci prikazala kako su ljudi različitog izgleda.⁵⁶

Djeci se ne bi trebalo zabranjivati neka djela zbog uvjerenja odraslih, najbitnije je ako i čitaju nešto za što bi se smatralo da će ih navest na pogrešan put, da ih se usmjeri na ispravno. Na kraju treba napomenuti i da često kada roditelji prepoznaju iz nekog elementa prikriveno značenje, djeca ga vrlo vjerojatno ne bi ni shvatili tako jer nisu upoznati s nekim „lošim“ društvenim elementima kao seksualnost, droga, bol.

Pitanja o tome kako neka literatura utječe na djecu uvijek će postojati i vrlo vjerojatno nikad sa sigurnošću nećemo moći doznati njihov pravi utjecaj. Također, nećemo moći otkriti ni to jesu li knjige koje su cenzurirane u nekom trenutku zapravo kvalitetnije od nekih kojih nisu i samim time što se društvo bori protiv njih osigurava li im zapravo njihovu uporabu u budućnosti.

Zaključak

Cenzura postoji od kada postoji vlada i mišljenja njezinih građana. Iako je često provođena bez obzira na razlog, svatko tko je imao nešto za napisati ili izgovoriti uvijek je pronašao način kako da to izvrši. O dugoj povijesti cenzure svjedoče razni zapisi, popisi, ispovijesti. Usprkos tome, skoro sve knjige koje su bile cenzurirane, ako nisu spaljena sva izdanja, došle su do sadašnjosti. Možemo ih proučavati i naučiti kako je zapravo izgledalo društvo u tom razdoblju jer često osuđuju ono loše iz društva. Imamo primjere kao što su *Životinjska farma*, *Dekameron*, *Candide ili optimizam* i mnoge druge. Mnoštvo cenzuriranih knjiga dolazi iz Sovjetskog Saveza gdje je kontrola bila izraženija.

Kada je u pitanju dječja literatura, razlozi za cenzuru često su besmisleni. Cenzura u dječjoj literaturi želi se izvršiti u najviše slučajeva kada tema djela, prema odraslima, prikazuje stvarno stanje svijeta. Roditelji žele zaštititi nevinost djeteta, s time u mislima često se bore protiv literature koja se nalazi u nastavnom planu. Zbog takvih prosvjeda danas imamo u povijesti cenzure i *Lovac u žitu*, *Alica u zemlji čudesa*, *Dnevnik Anne Frank*, *Doživljaji Huckleberryja Finna*.

Razlog zašto je vrlo lako cenzurirati neku dječju knjigu jest što definicija same dječje knjige nije točno određena. Naravno, postoje i situacije kada se ne cenzurira knjiga za djecu i mlade

---

⁵⁶Usp. *Knjižničari i nakladnici goli protiv cenzure*. // Lumen. 2014. URL: <http://www.lumenizdavastvo.hr/post/knjiznicari-i-nakladnici-goli-protiv-cenzure/398> (2016-06-12)

jer bi loše utjecala na njih, već zbog političkih uvjerenja. U Hrvatskoj su se također događale cenzure nad dječjom literaturom pogotovo 90-ih godina kada se izbacivala iz sve dječje literature ćirilica ili ekavica.

Tabu-teme za djecu uglavnom su one za koje odrasli smatraju da su previše stvarne da bi ih djeca i mladi čitali. Usprkos tome, od 60-ih počinje val pisanja i opiranja tabu-temama za djecu. Tako 60-ih možemo uočiti prvu tabu-tema koja se rušila, a to je spolnost, nakon nje su slijedile i druge, a i knjige su postajale sve više drske u izražavanju i prikazivanju problema odrastanja. Sljedeća tema o kojoj su počeli pisati bila je nasilje koje je i danas veliki problem. U 90-ima se također nastavlja tradicija pisanja dječje literature o tabu-temama te se ruše skoro sve.

Treba istaknuti za kraj, iako se treba dopustiti pristup svojoj literaturi, roditelji moraju znati odrediti dobnu granicu kada je za koje dijete prikladna neka građa. Ne bi se trebalo braniti da dijete istražuje i upozna je se s različitim pogledima, već ih se treba usmjeriti i ukazati im na nešto loše kao bježanje, laganje i nešto slično. Djeca se jedino kroz priče mogu upoznati s nekim situacijama s kojima se možda nikad neće susrest ili će nekada tijekom odrastanja, pa je sigurnije za njih da znaju kako ispravno reagirati kada dođu u takvu poziciju.

Literatura

1. *Candide ili optimizam*. // Lektire. URL: <http://www.lektire.hr/candide-ili-optimizam/> (2016-06-10)
2. *Censorship in Children's Literature* // Encyclopedia, 2007. URL: <http://www.encyclopedia.com/article-1G2-3480700011/censorship-children-literature.html> (2016-06-08)
3. *Cenzura*. // Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=11246> (2016-05-22)
4. *Children's literature* // Censorship: A World Encyclopedia. / Derek Jones. New York : Routledge, 2001. URL: https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=_5GX-vGrYN&sig=8mQ6pvi0RDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLAhXpd5oKHbh3DI8Q6AEINTAE#v=onepage&q=west%20mark%20censorship%20children%20books&f=false (2016-06-08)

5. Ford, Alison. *Bid to censor Anne Frank's „pornographic“ diary in school fails.*// Theguardian. 2013. URL: <https://www.theguardian.com/books/2013/may/16/censor-anne-frank-diary-schools-fails> (2016-06-10)
6. *Gustave Flaubert: Madam Bovary* // Censorship: A World Encyclopedia. / Derek Jones. New York : Routledge, 2001. URL: https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=_5GX-vGrYN&sig=8mQ6pvi0RDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLAhXpd5oKHbh3Dl8Q6AEINTAE#v=onepage&q&f=false
7. Hameršak, Marijana. *Uvod u dječju književnost* / Marijana Hameršak i Dubravka Zima. Zagreb : Leykam, 2015.
8. Hamilton, Aimee. *Some of our favourite banned books.* // Index. 2014. URL: <https://www.indexoncensorship.org/2014/09/banned-book-week-2014-index-censorship/> (2016-06-11)
9. Hunt, Peter. *Censorship and Children's Literature in Britain Now, or, The Return of Abigail.* // Children's Literature In Education 28, 2 (1997). URL: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?sid=20d5ee86-b79c-40dd-99cf-5024de601bfc%40sessionmgr4002&vid=0&hid=4106&bdata=Jmxhbmc9aHImc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#AN=319305&db=f5h> (2016-06-08)
10. Indeks mame. URL: <http://www.index.hr/mame/clanak/rasprava-strucnjaka-mogu-li-i-lose-knjige-za-djecu-stvoriti-dobrog-citatelja/715416.aspx> (2016-06-11)
11. *J.D. Salinger: The catcher in the rye.* // Censorship: A World Encyclopedia. / Derek Jones. New York : Routledge, 2001. URL: https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=_5GX-vGrYN&sig=8mQ6pvi0RDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLAhXpd5oKHbh3Dl8Q6AEINTAE#v=onepage&q=catcher%20in%20the%20rye&f=true (2016-06-09)
12. *Knjižničari i nakladnici goli protiv cenzure.* // Lumen. 2014. URL: <http://www.lumenizdavastvo.hr/post/knjiznicari-i-nakladnici-goli-protiv-cenzure/398> (2016-06-12)
13. Lavrenčić Vrabec, Darja. *Bol odrastanja: droge, seks i...* // Tabu teme u književnosti za djecu i mladež / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2002.

14. *Lektira*. // Enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35941> (2016-06-09)
15. *Mark Twain: Adventures of Huckleberry Finn* // *Censorship: A World Encyclopedia*. / Derek Jones. New York : Routledge, 2001. URL: <https://books.google.hr/books?id=gDqsCQAAQBAJ&pg=PA464&lpg=PA464&dq=west+mark+censorship+children+books&source=bl&ots=5GX-vGrYN&sig=8mQ6pvi0RDTtXHFc2Rw5SnG0ngo&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjZh536uZXLAhXpd5oKHbh3Dl8Q6AEINTAE#v=onepage&q=west%20mark%20censorship%20children%20books&f=false> (2016-06-09)
16. Page, Benedicte. *New Huckleberry Finn edition censors „n-word“*. // *Theguardian*. 2011. URL: <https://www.theguardian.com/books/2011/jan/05/huckleberry-finn-edition-censors-n-word> (2016-06-06)
17. *Preobražaj*. // *Lektire*. URL: <http://www.lektire.hr/preobrazaj/> (2016-06-11)
18. Rindskopf. *8 classic books that were banned for the most ridiculous reasons*. // *Cheatsheet*. 2015. URL: <http://www.cheatsheet.com/entertainment/8-classic-books-that-were-banned-for-the-most-ridiculous-reasons.html/?a=viewall> (2016-06-10)
19. Rosenthal, Kristina. *Banned books: Alice in Wonderland*. // *Tulsa*. 2016. URL: <http://orgs.utulsa.edu/spcol/?p=3192> (2016-06-10)
20. Stipčević, Aleksandar. *Cenzura u knjižnicama*. Zagreb: Filozofski fakultet. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992.
21. Stipčević, Aleksandar. *Kako izbjeći cenzora*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1997.
22. Stipčević, Aleksandar. *Sudbina knjige*. Lokve : Naklada Benja, 2000.
23. Svilar, Neven. *O radostima cenzure*. 2011. URL: <http://www.booksa.hr/vijesti/sve-o-radostima-cenzure> (2016-06-09)
24. *Time*. URL: <http://entertainment.time.com/2011/01/06/removing-the-n-word-from-huck-finn-top-10-censored-books/slide/candide/> (2016-06-10)
25. *Time*. URL: <http://entertainment.time.com/2011/01/06/removing-the-n-word-from-huck-finn-top-10-censored-books/slide/the-catcher-in-the-rye-2/> (2016-06-09)

Censorship of books for children and young people through history

Summary

The paper discusses the censorship of books for children and young people. The main focus is on the books that are on the list of reading in schools and some of the more popular books for children and young people. The aim is to examine how the books that are on the list of books for reading in schools and books for children and young people were censored. Paper wants to investigate why these books were censored, in what period of their life cycle, and under what conditions or charges has the censorship came. Additionally it goal is to compare does the books that are selected have taboo subjects. It will be explained concepts like censorship, children's literature and reading materials in schools. Literature will be analyzed on censorship and forbidden topics in books for children and young people in order of understanding the topic, and detecting presence of censorship in children's books. Throughout the work it will be open some questions about the importance of censorship of works, and the impact of censored books on children and young people.

Keywords: censorship, taboo subjects, children's literature, reading